

MUSTAFA KEMAL'İN LENİN'E, LENİN'İN MUSTAFA KEMAL'E YAZDIĞI MEKTUP

Hasan CİCİOĞLU *

Özet

Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920 Cuma günü Ankara'da açıldı. İstanbul'dan gelenlerin de katılımıyla çalışmalarına başladı. "Egemenlik Kayıtsız Şartsız Ulusundur" hükmü, yeni Türk Devleti'nin egemenlik kaynağını halktan alan insan hakları esaslarına dayandırılıyordu. Meclis'in toplandığının ertesi günü kürsüye gelen Mustafa Kemal Paşa, ateşkesten sonraki gelişen olayları içeren çok uzun ve ayrıntılı bir konuşma yaptı.

B.M.M.'nin açılması ile yeni bir devlet kuruluyordu. Bu devletin adı resmen konmamış olmakla beraber böyle bir hükümet ulusal egemenlik temeline dayanan bir halk hükümeti idi. Cumhuriyet'in ilanı savaş sonrasına kalmakla beraber, sistem, yapısı gereği bir cumhuriyet idi. Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşa, uygulamada devletin başkanı idi. Yine bu önergede dile getirildiği üzere Türk adı binlerce yıl sonra ilk kez kurulmakta olan devlete veriliyor ve devletle ulus aynı isimde bütünleşiyordu.

25 Nisan'da Mustafa Kemal imzasını taşıyan ve Hamdullah Suphi Bey tarafından hazırlanan ve Meclis'in oybirliği ile kabul ettiği "Büyük Millet Meclisi'nin Memlekete Beyanname" yayınlandı. Bu bildiri ile ülkenin nasıl işgal edildiği ve kurtuluş için nasıl bir mücadele verilmesi gerektiği ve Meclis'in halkın iradesi olduğu dile getirildi.

26 Nisan'da da "Sovyet Rusya Halk Komiserliği Meclisi"ne bir mektup gönderilerek, Sovyetlerle ilk dış ilişkilerin başlatılmasına çalışıldı. Bu bildiride, Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal imzalı mektup, Dağıstan'ın istiklalini kazanması nedeniyle 18 Aralık 1920'de Lenin'e gönderilen tebrik telgrafı ve Lenin tarafından 7 Ocak 1921'de Mustafa Kemal Paşa'ya cevap olarak gönderilen mektup o günkü kaleme alış orijinal şekliyle bu kongrede sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sovyet Rusya, Lenin, Ankara, Mektup.

* Doç. Dr., Netkent Akdeniz Araştırma ve Bilim Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı Başkanı. KKTC.

THE FIRST LETTER WRITTEN BY MUSTAFA KEMAL TO LENIN AND BY LENIN TO MUSTAFA KEMAL

Abstract

The Grand National Assembly was opened on Friday, 23 April 1920. It started to work with the participation of the people who came from Istanbul. 'Sovereignty unconditionally belongs to the nation' provision pointed out that the new Turkish state takes source of sovereignty from the public, it was based mainly on human rights principles. Mustafa Kemal Pasha, who came to the lectern the day after the convening of parliament made a very long and detailed speech about the events developed after the truce.

A new state was established by the opening of the Grand National Assembly. Although the name of the state has not been officially assigned, such a state is the people's state which is based on national sovereignty. It's the republic. Although the declaration of republic remained after the war, due to the system structure, it was a republic. The president of the council Mustafa Kemal Pasha is the president of the state practically. Thousands of years later, Turk name given to a state being established for the first time and, nation and state integrates in the same name as said in the proposal.

On 25 April, bearing the signature of Mustafa Kemal and prepared by Hamdullah Suphi and the unanimous acceptance of the parliament, the 'Grand National Assembly declaration to homeland' was published. The declaration stated how the country has been occupied and how fighting for the liberation, and the council represents the willpower of the public.

On 26 April, the first external relation was started by a letter which sent to 'The council of Public Commissars of Soviet Russia'. In this report, it's going to be the first time to be represented of the first original form of the letter which is signed by Mustafa Kemal who is the head of the Grand National Assembly, and the letter which was sent by Lenin to Mustafa Kemal Pasha, on 17 July 1920 as it written on those days. In this letter, it's stated that Bolshevik forces the takeover of Georgia and remove the British from there, the cooperation which will be done between Azerbaijan and Armenia and the needs of the government of Ankara to do them. The collaboration acceptance letter which came from Lenin is also located in this study.

Keywords: Soviet Russia, Lenin, Ankara, Letter.

GİRİŞ

Türkiye'nin tarihinde uzun süreli çatışma içinde bulunduğu ülkelerin başında hiç şüphesiz Rusya gelir. Beş yüz yılı aşan Türk-Rus ilişkilerine bakıldığında, savaş süreci barış sürecinin hemen hemen üçte ikisi kadardır. Üzerinde yaşadığımız coğrafya, dünyanın jeopolitiği incelendiğinde son derece önemli ekonomik ve siyasi bir bölgeyi oluşturmaktadır. Adriyatik Körfezi'nin kuzeyinden başlayan, Balkanları içine alarak, Karadeniz'in kuzeyinden Hazar Denizi'ne ulaşan kuzey çizgisi, Hazar Denizi'nden İran Körfezi'ne inen doğu çizgisi. Arabistan yarımadasından başlayarak Libya'ya uzanan güney çizgisi, Libya'dan Adriyatik Körfezi'nin kuzeyinden Macaristan'a kadar oluşan batı çizgisinin içinde kalan dikdörtgen, dünyanın en önemli jeopolitik bölgelerinden biridir. Tarih boyunca bu dikdörtgen alanını elinde veya kontrolünde tutan Dünya hakimiyetinde önemli bir güç merkezi olmuştur.

Bu bölgenin kuzeyinde yer alan Rusya, hiç şüphesiz kendi gücünü ve hakimiyet alanını genişletmek amacıyla, güneye odaklanmıştır. “Rus Çarlığı'nın sıcak denizlere inmek, güneye sarmak gibi tarihi emelleri, Rus Çarı I. Petro'dan beri ideolojik bir miras olarak varlığını günümüze kadar korumuştur...” (Çalışkan 2006:35-54).

1774 Küçük Kaynarca anlaşması ile Karadeniz'e inmeyi başaran Ruslar antlaşmada elde ettikleri “Osmanlı Devleti içindeki Hıristiyanların koruyucusu...” olmak imtiyazı ile Doğu Anadolu'da Ermenileri, Karadeniz Bölgesi'nde Rumları, Balkanlarda ise değişik milletlerden Ortodoksları, Panslavizmi politikalarının merkezine oturtarak, Osmanlı Devleti'nin sürekli olarak güç kaybetmesi ve parçalanma sürecinde etkili rol oynamışlardır.

1917'de Rus Bolşevik ihtilalinin olması, Rus Çarlığı'nın emperyalist politikalarının değişmesine ve Türklerin Rus tehdidi açısından bir ölçüde rahatlamasına neden olmuştur. “1917 Kasım ayında Bolşevik Devrimi'nin hemen ardından Birinci Dünya savaşından çekilen ve Brest-Litovsk Anlaşması'na imza atan Ruslar, Türkiye'deki bağımsızlık savaşında ortak düşman Britanya, Fransa'ya karşı Mustafa Kemal ve arkadaşlarını desteklemişlerdir. Ankara Hükümeti de doğal olarak Britanya ve diğer işgalci güçlere karşı Sovyet desteğinden yararlanmak istemiştir” (Gürün 1991; Büyükkakıncı 2009).

1918-1922 yılları ve Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da Türk-Sovyet Rusya ilişkilerinde iş birliğine gidilmiş, Kurtuluş Savaşı'nda Ruslardan küçümsenmeyecek derecede askeri, mali ve siyasi yardımı almıştır.

Rusya'da Bolşevik ihtilalin olması en çok Türklerin işine yaramıştır diyebiliriz.

Bu bildirin ana konusunu oluşturan Mustafa Kemal Paşa'nın Lenin'e yazdığı mektup ve Lenin'in Mustafa Kemal Paşaya yazdığı cevabi mektup incelenecektir. Mektup sonrasında Bolşevikler ile Türkiye Büyük Millet Meclisi 16 Mart 1921'de Türk- Sovyet destek anlaşmasını (Moskova Antlaşması'nı) imzalamıştır. Bolşevik Rusları'nın dış politikaları Panslavizm ve buna ek olarak Ortodoksluk yerine Komünizm oturtulmuş, Rusların düşündüğü gelecekte Rusya'nın kontrolünde Türkiye, İran ve Afganistan'ı da içine alan komünist bir uydu devletler kurmaktı. Böylece Ruslar, İngilizlerin kendilerine hazırladıkları İngiliz kuşatmasını İngilizlere karşı kullanarak, İngilizlerin sömürgeci politikasını engellemeyi amaçlamışlardır. Rusya'nın Anadolu'da, İngilizlere ve batı emperyalizmine karşı mücadele etmek üzere ortaya çıkan Anadolu hareketine ve Mustafa Kemal'e destek olmaları kendi politikaları açısından da son derece önem kazanmıştır.

Sovyet Rusya, Kafkaslar, İran ve Anadolu'nun İngiliz kontrolüne girmesi halinde Rusya'nın sıcak denizlere inme politikaları engellenmiş olacaktı. Bu nedenle Rusya Anadolu da İngilizlere karşı bir politikayı desteklemek zorunda idi.

Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktıktan yaklaşık bir hafta sonra Havza'ya geçmiştir. Havza'da bir Sovyet heyeti ile görüşme yapmıştır. Sovyet heyetine kimin başkanlık yaptığı konusunda kesin bir bilgi yoktur. İddia edildiği gibi, Budyonni'nin olmadığı kesinlik arz etmektedir. Mehmet Perinçek'in Rus arşivlerine girerek yazdığı kitapta (Perinçek 2005:35-36), Budu Mdivani olabileceğini belirtmektedir. Aynı tarihlerde bir başka görüşme de Balıkesir 61. Tümen komutanı, Albay Kazım (Özalp) beyle yapılmıştır. Havza görüşmesinde "İtilaf Devletlerince Doğuda kurulacak Ermeni ve Kürt Devletlerine ve Karadeniz kıyılarında kurulacak Pontus Hükümetine karşı, Sovyetlerin yeni Türkiye'nin yanında mücadeleye hazır olduklarını..." belirtmişlerdir (Aralof 2005:147).

Havza'dan Amasya'ya geçen Mustafa Kemal burada da komutanlarla Bolşevikliğin tartışıldığı gizli bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda Bolşeviklerle iş birliğine gidilmesinin uygun olabileceği konusunda bir kanaat oluşmuştur.

"Mustafa Kemal 3. Ordu Müfettişi imzasıyla Kazım Karabekir'e yazdığı, 23 Haziran 1919 tarihli şifreli telgrafta "Bolşevizm'in anlayış ve ortaya çıkış şekli bir daha müzakere edilerek... Bunun memleket için bir

sakıncası olmayacağı düşünöldü” diye yazmaktadır (Atatürk'ün Bütün Eserleri 2000:14; Karabekir 1969:56-57; Yerasimos 2000:123).

Erzurum Kongresi'nin toplandığı günlerde Mustafa Kemal Paşa, Kazım Paşa (Karabekir) ve Rauf Bey, Bolşeviklerle temasın, Kazım Paşa (Karabekir) tarafından yürütölmesine karar verirler. Bu karar sonrasında Kazım Paşa, Dr. Ömer Lütfi Bey'i Bakü'ye, Dr. Fuat Sabit Bey'i Moskova'ya gönderir. Dr. Fuat Sabit Moskova'da Çiçerin'le görüşerek, Sovyetlerin maddi yardımında bulunacağını Karabekir Paşa'ya sunduğu raporunda belirtir. (Karabekir,1969 s.741-743). Artık Sovyetlerle iş birliği yapmanın yolları karışık ve zor bir dönemden geçer. Gürcüler, Ermeniler ve Azerilerle olan ilişkiler öte yandan İttihatçıların ileri gelenlerinin Moskova'da toplanmaları ve Sovyet yöneticileri ile iş birliğine girme çabaları Mustafa Kemal'i endişelendirmektedir (Yerasimos 2000:117).

Kazım Karabekir, Nisan ayı ortalarında Bolşeviklerle İttihatçıların Bakü'de devrim hazırlıkları içinde olduğu istihbaratını alır ve acilen Moskova'ya Ankara Hükümeti'nin bir heyet göndermesini ister. 18 Nisan'da Ankara'ya bir taslak sunarak gönderilecek heyetin Moskova'da Bolşeviklerle nelerin görüşeceklerini belirtir. Kazım Karabekir'in taslakta sunduğu önerilerin ilk iki maddesi aşağıda sunacağımız mektupta vardır (Yerasimos 2000:121).

Kazım Karabekir Paşa 23 Nisan 1920 tarihinde Mustafa Kemal'e gönderdiği telgrafta “Bugün Anadolu'nun kurtuluşu için Bolşevik ordularıyla el ele vererek hareket etmekten başka çaremiz kalmamıştır” diyerek Moskova'ya acele bir heyetle Ankara Hükümeti'nin önerilerini içeren bir mektubun gönderilmesini ister. Ankara'da Meclis'in açılışından üç gün sonra henüz (İcra Vekilleri Heyeti seçilmemiş) 26 Nisan 1336 (1920) tarihinde Meclis Başkanı Mustafa Kemal'in imzası ile hazırlanan taslak başlıksız olarak Kazım Karabekir Paşa'ya tellenir. Karabekir Paşa kendisine ulaşan bu metne “Türkiye Büyük Millet Meclisinin Moskova Sovyet Hükümetine Birinci Teklif-namesidir” başlığını ve metnin sonuna “İhtirâmât-ı bî-nihâye ve hissiyât-ı samîmânemizin kabulünü ricâ ederiz” cümlesini ekler (Yerasimos 2000:140-141).

Kazım Paşa (Karabekir) bu metni Trabzon'da 3 Fırka Komutanlığına telle göndererek metnin orada kâğıda geçirilmesini, Fırka mührü ile mühürlendikten sonra Binbaşı Ali Rıza Bey vasıtası ile Bakü'ye gönderilmesini ister. Ancak bu emir yerine getirilemez. 28 Nisan'da Kızıl Ordu Bakü'ye girer ve Azerbaycan Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti kurulur. Bunun üzerine İngilizler Batum yolunu kapatır. Kazım Karabekir de metnin

ikinci bir kopyasını hazırlatarak bir kopyasını Nahçıvan yolu ile Bakü'ye diğer nüshasını ise Kurye Teğmen İbrahim Efendi vasıtası ile ayın yirmisine doğru Moskova'da Dışişleri Halk Komiseri G.V. Çiçerin'in bürosuna ulaştırılır (Yerasimos 2000:141).

Bu mektubun ve daha sonra gönderilen telgraf ve yazışmaların birkaçı eski Türk harfleri ile yazılmış olarak Mayıs 1977 tarihinde tarihçi yazar Enver Behnan Şapolyo'nun kitaplarının Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesine taşınması sırasında tesadüfen elime geçti. Enver Behnan Şapolyo, İstanbul'dan Kurtuluş Savaşı'na katılmak üzere Ankara'ya gelmiş ve bir süre Meclis'te kâtip olarak görev yapmıştır. Belgeler eski harflerle o zamanlarda kullanılan sarı saman kağıdına el yazısı ile yazılmış, daha sonraları peluş kâğıdı dediğimiz ince kağıtlara yeni Türk Harfleri ile aslına uygun olarak geçirilmiştir.

I. MEKTUP

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Moskova Sovyet Hükümetine Birinci Teklif-namesidir

1. Emperyalist hükümetler aleyhine harekât ve bunların taht-ı tahakküm ve esaretinde bulunan mazlum insanların tahlisi gayesini istihdaf eden Bolşevik-Ruslarla tevhide-i mesai ve harekâtı kabul ediyoruz.

2. Bolşevik kuvvetleri Gürcistan üzerine harekât-ı 'askeriye yapar ve yahut takip edeceği siyaset ve göstereceği tesir ve nüfuzla Gürcistan'ın da Bolşevik ittifakına dâhil olmasını ve içlerindeki İngiliz kuvvetlerini çıkarmak üzere, bunlar 'aleyhine harekâta başlamasını temin ederse, Türkiye hükümeti de emperyalist Ermeni hükümeti üzerine harekât-ı 'askeriye icrasını ve Azerbaycan hükümetini de Bolşevik Zümre-i Düveliye sine id hâl etmeği taahhüt eyler.

3. Evvelâ millî topraklarımızı taht-ı işgalde bulunduran emperyalist kuvvetleri tart ve âtiyen emperyalizm 'aleyhine vukû' bulacak mücâdelât-ı müşterekemiz için kuvâ-yı dâhiliyemizi takviye tavazzuh ettirmek üzere ve şimdilik ilk taksit olarak beş milyon (Ruble) altının ve takarrür ettirilecek mikdârda cebhâne ve sâ'ir vesâ'it-i tedâfüiyye ve malzeme-i sıhhiyyenin ve yalnız şarkda icrâ-yı harekât edecek olan kuvvetler için erzâkın Rus- Sovyet Cumhûriyeti'nce te'mîni ricâ olunur.

İhtirâmât-ı bî-nihâye ve hissiyât-ı samîmânemizin kabulünü ricâ ederiz

Ankara, 26 Nisan 1336 / 1920 Büyük Millet Meclisi Re'isi

Mustafa Kemal

I. Mektubun sadeleştirilmiş şekli;

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Moskova Sovyet Hükümetine Birinci Teklif-namesidir.

1. Emperyalist hükümetler aleyhine harekât ve bunların hükümleri altında ve esaretinde bulunan mazlum insanların kurtarılma amacını hedefleyen Bolşevik-Ruslar ile birlikte çalışmayı ve iş birliğini kabul ediyoruz.

2. Bolşevik kuvvetleri Gürcistan üzerine askerî harekât yapar veyahut takip edeceği siyaset ve göstereceği tesir ve nüfusla Gürcistan'ın da Bolşevik ittifakına dahil olmasını ve içlerindeki İngiliz kuvvetlerini çıkarmak üzere, bunlar aleyhine harekâta başlamasını temin ederse, Türkiye hükümeti de emperyalist Ermeni hükümeti üzerine askerî harekât uygulamasını ve Azerbaycan hükümetini de Bolşevik devletlerine dahil etmeği taahhüt eyler.

3. Evvela milli topraklarımızı işgal eden emperyalist kuvvetleri uzaklaştırma ve gelecekte emperyalizm aleyhine oluşacak mücadelede iş birliği için kuvvetlerimizi geliştirmek üzere ve şimdilik ilk taksit olarak beş milyon (Ruble) altının ve kararlaştırılacak (sabitleştirilecek) miktarda cephane ve kendini korumak için silah ve sıhhiye malzemesinin ve yalnız doğuda harekâtı yapacak olan kuvvetler için erzakın Rus-Sovyet Cumhuriyeti'nce karşılanması rica olunur.

Sonsuz saygılar ve samimi hislerimizin kabulünü rica ederiz.

Ankara, 26 Nisan 1336/ 1920 Büyük Millet Meclisi Re'isi

Mustafa Kemal

(Yerasimos 2000:223; Oran 2008:167; Atatürk'ün Tamim...1964. Belge No.288).

Mustafa Kemal, 18 Aralık 1920 tarihinde Lenin'e bir telgraf gönderiyor. Bu telgrafında Sovyet Rusya'nın Dağıstan'ın bağımsızlığını tanınması konusunda memnuniyetini dile getirmiş ve bu durumun Bolşevik dünya ile Müslüman dünya arasında olumlu ilişkiler doğuracağını belirterek Lenin'i tebrik etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'dan Lenin'e gönderilen ve elimde mevcut ikinci belgenin üzerinde bir tarih yoktur. Bu konuda yapılan çalışmalar ve

belgelerde de kesin bir tarih yoktur. Yerasimos'un Kurtuluş Savaşı'nda Türk-Sovyet İlişkileri kitabının s.262 de belirlediği tarih gerçeğe daha yakın durmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa'dan Lenin'e (Telgraf):

18 Aralık 1920 (*¹)

Moskova'da Halk Komiserleri Meclisi Reisi Lenin Yoldaşa,

Reis Yoldaş,

Telsiz telgrafla Moskova'dan vaki olan bir tebliğ ile Sovyet Rusya'sı tarafından Dağıstan'ın istiklali tanıdığına muttali olduk.

Bu mesud kararın Bolşevizm dünyasıyla İslam dünyası arasındaki münasebata fevkalade hüsn-ü tesir edeceğine ve bu suretle bizleri hal-i hazır kapitalist idaresinin iltibas-ı hayat ve kuvvet edildiği Garp emperyalizmini devirmekten ibaret olan müşterek gayemize daha ziyade yaklaştıracağına şüphe etmiyorum. Bu netice-i Mesude'nin ancak sıkı sıkıya teşrik-i mesai etmeden kabil olamayacağına kani olduğumdan dolayı, bizi yekdiğerimize bağlayan reva bit daha ziyade tahkim ve teşyid edecek her hadisenin mucib-i surur ve mahzuziyetim olduğunu beyan eder ve Rus-Sovyet Cumhuriyetinin Zat-ı alilerinden mülhem olarak Şark'ta tesis ettiği dur-endişan ve akilane siyasetinden dolayı arz-ı teşekkür eylerim. Şark'ta ve bütün dünyada hak ve adaletin zaferi kari bine büyük bir imanla kani olarak ihtira matımın kabulünü rica ederim, Efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Reisi

Mustafa Kemal

¹ Dokumenti Vneşney...’ de Mustafa Kemal’in telgrafının tarihi 18 Aralık 1920 olarak verilmektedir.

Mustafa Kemal Paşa'dan Lenin'e (Telgraf) sadeleştirilmiş şekli:

Moskova Halk Komiserleri Meclis Başkanı Lenin Yoldaş'a

Reis Yoldaş,

Telsiz telgrafla Moskova'dan ulaşan bir bildiri ile Sovyet Rusya'sı tarafından Dağıstan'ın istiklalinin tanındığını öğrendik. Bu mutlu kararın Bolşevizm dünyasıyla Müslüman dünyası arasındaki ilişkilere çok iyi bir etki yapacağından ve bizleri kapitalist düzenin yaşamının ve gücünün kaynaklandığı Batı emperyalizmini devirmek olan ortak amacımıza daha fazla yakınlaştıracığından şüphem yoktur. Bu mutlu neticenin ancak sıkı sıkıya birlikte çalışmakla elde edilebileceğine inandığımdan dolayı bizleri birbirimize bağlayan bağları daha da çok güçlendirecek ve sağlamlaştıracak her olayın, bir sevinç ve kıvanç nedeni olduğunu bildirir ve Sovyet Cumhuriyeti'nin sizden ilham alarak Doğu'da kurduğu uzak görüşlü ve akıllı politikalarından dolayı teşekkürlerimi sunarım, Doğu'da ve tüm dünyada hak ve adaletin yakın olan zaferine bütün inancımınla saygılarımın kabulünü sunarım, Efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı
Mustafa Kemal

7 Ocak 1921 günü Moskova'dan verilen cevapta Londra konferansında Ankara Hükûmeti aleyhinde kararlar alınmayacağı taahhüt ediliyor, Sovyet kontrolüne giren Ermenistan'ın artık Türklere ve diğer Müslümanlara düşmanca davranmayacağı, Gürcistan ile sınır sorunlarının giderilmesi için Rusya'nın elinden geleni yapacağı belirtilmiştir (Benhür 2008:227-309).

7 Ocak 1921

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya,

Dağıstan ahalisinin ilân-ı muhtariyeti münasebetiyle, vaki olan tebligatınızı kemal-i sürur ile aldım.

Rusya heyet-i müttahidesini teşkil eden milletler hakkında Sosyalist Federalist Sovyet Rusya'nın ittihaz ettiği politikanın tebligatınıza nazaran tarafınızdan mazhar-ı teveccüh olduğuna Rusya Şurular hükümeti kanaat hasıl etmiştir. Rusya şurular hükümeti arazisi dahilinde yaşayan bilcümle akvama muhtariyet ita ederek her milletin bizzat tayini- mukadderat etmesi prensibine müsteniden akvam-ı mezkûru mahallî Cumhuriyetler teşkil etmeleri hususunu terviç ve tahsil etmiştir.

Sovyet Rusya ahalisinin ecza-i müterakkisinden olan milletler arasında mü takabilen mevcut hüsnü- tefehhüm ve itimada müstenit münasebat-i uhuvvetkâranenin tesisine ancak bu prensip hadlin olabilir.

Bilcümle Rusya akvamı, bizleri ihata eden la-yuadd düşmanlara karşı mücadeleye kadir ve şevketli bir aile halinde tevhide takviye edecek ancak bu siyaset olabilir. Bu suretle büyük bir vücut teşkil ettik. Yalnız doğrudan doğruya düşmanımızın savletlerini ret ile kalmıyoruz. Diğer taraftan müşterek düşmanlarımızın tertip ettikleri entrikalara karşı da makabil-i taarruz bir hal iktisap etmiş bulunuyoruz.

Büyük milletler hakkında ittihaz etmiş olduğumuz tedbirin tarafınızdan hüsnü- telakki edildiği ve iki memleket arasında hüsnü tefehhüm ve emniyet-i mütekabilinin istikrarını temin edecek bir hüsnü kabule mazhar olduğunu görmekte bahtiyarız.

Tebliğat-ı vakıanızdan muhassıl minnettarlığımızın ve memleketlerinin istiklal ve saadet için mukavemetsiz bir azim ile mücadele eden Türkiye ahaliyle hükümeti hakkındaki temenni yat-ı halisanemizin bir defa daha beyanına müsaade etmenizi rica ederim.

Lenin

Lenin'in, M. Kemal'e gönderdiği cevabi mektubundan da anlaşıldığı gibi "Rusya Şura'lar Hükümeti", Anadolu'da Mustafa Kemal'i desteklediğini ve Büyük Millet Meclisi'ni tanıdığını ifade etmiştir. Rusya'nın Mustafa Kemal'i desteklemesinden başka bir seçeneği yoktur. Bu nedenle Rus yönetimini düşündüren nokta ise "Mustafa Kemal'in başarısız olması halinde verilecek silah ve yardımların ileride kendilerine karşı kullanılma ihtimali olmasıdır".

Mustafa Kemal, 3 Temmuz 1336 (1920) tarihinde Meclisin yapılan gizli oturumunda, gönderilen bu mektupla ilgili olarak Mecliste şu açıklamalarda bulunmuştu:

"... Moskova'ya yine bir heyet gönderdik. Gönderdiğimiz bu heyetin eline de benim imzam ile bir mektup verilmiştir. Bu mektup hulâsa olarak şu noktaları ihtiva ediyordu: Bir defa onların gayesini biz nasıl görüyoruz, bunu anlattık. Emperyalist hükümetler aleyhine harekât ve onların tahtı tahakküm ve esaretinde bulunan insanların tahlisi emrinde ve bu nokta-i nazardan Bolşevik Ruslarla tevhid-i mesai harekâtını kabul ederiz ve yine demiştik ki birleşebilmemiz için siz Gürcistan'ı kuvvetle ve irşatla bi-taraf bırakırsınız ve bizim Ermenilere karşı hareket etmemiz lâzım ise, sizin mesainize iştirak

etmek ve Ermenilere karşı bu hareketi yapmak ve bundan sonra da yapacağınız bütün harekâta size müzaheret edeceğiz. Maksudımız vatanımızda müstakil olarak yaşamaktır, her şeyden evvel gayemiz budur. Bu heyetten de uzun müddet cevap alamadık. Diğer bir heyet gönderdik, en son gönderdiğimiz heyete daha ziyade salâhiyet verilmişti. En son gönderdiğimiz heyet Erzurum'a vasıl olduğu zaman, ilk heyet Moskova'ya gitmiş bulunuyor ve ikinci giden bu heyetten de uzun müddet cevap alamadık ve ikinci giden heyet oradan aldığı cevaplarla Trabzon'a avdet etti. Şimdi getirilen cevapları arz edeceğim; şöyle bir yerden başlıyorum: Mektubumuzu almışlar, memnun olmuşlar ve bizim hakkımızdaki düşüncelerini de gayet sarîh ve kat'î bir surette bildirmişler. Müsaade buyursanız ufak bir tahlil yapalım: Türkiye istiklâlîni bir defa tabî buluyorlar; sonra Türk arazisinin bizde kalmasını onu da muvafık görüyorlar; sonra Arabistan ve Suriye'nin- hududu millî haricinde müstakil bir devlet olmasını, bunu da kabul etmişizdir ve zaten bu ilân edilmiştir..." (T. B. M. M. Gizli Celse Zabıtları 1920: t: 26 3.7. 1336 C: 3).

Mustafa Kemal, bu açıklama sonrasında bazı milletvekillerinin düşüncelerindeki bulanıklığı gidermek için şunları söylüyor. "...Ancak bu noktada iki ciheti birbirinden tefrik etmek lâzımdır. Biri Bolşevik olmak diğeri Bolşeviklik Rusya'sıyla ittifak etmek. Biz Heyeti icraiye Bolşeviklik Rusya'sıyla ittifak etmekten bahsediyoruz. Yoksa Bolşevik olmaktan bahsetmiyoruz. Bolşevik olmak büsbütün başka bir meseledir. Böyle bir mesele ile iştigale bizim ihtiyacımız yoktur. Fakat ittifak meselesi kemali ciddiyet ve ehemmiyetle takip edilmektedir ve muvaffak olacağımıza ümidimiz berkemaldir (T. B. M. M. Gizli Celse Zabıtları 1920:t: 21 29. 5. 1336 C: 4).

Mustafa Kemal, şayet Sakarya Savaşı'nda yenilir, Yunan ordusu Ankara'yı ele geçirir, Ankara Hükümeti'nin ordusu dağılırsa, Rusya bu endişeleri gidermek için Batum'da Ankara'ya gelmek için izin çıkmasını bekleyen Enver Paşa'yı ve amcası Halil Paşa'yı yeni bir mukavemet oluşturmak için kullanmayı düşünmeleri, hiç değilse Anadolu'nun bir kısmını kontrolleri altında tutmaya çalışmak istemeleri göz ardı edilemez.

Büyük taarruz öncesi Sovyet Büyükelçisi Semiyon İvanoviç Aralov, Azerbaycan Büyükelçisi İbrahim Abilov, Sovyet Askeri Ateşe Zvanayov (Zvonaryev), Azeri Ateşemiliter Askerov ve beraberindeki heyeti bizzat Mustafa Kemal'in isteği ve katılımı ile Batı Cephesi'ne götürülerek durum değerlendirilmesi ve yerinde gözlem yaptırılmıştır.

Sonuç olarak, Sovyet Rusya başlangıçta yardım konusunda ön şart olarak Türkiye’de Bolşevik rejimin kurulması karşılığında Ankara Hükümeti ile iş birliğine gidileceği beklentisinde olsa da daha sonra gelişen olaylar bu konudaki beklentilerinde değişikliğe neden olmuştur. Her iki milletin ortak çıkarları açısından yakınlaşma başlamıştır. Yardımlarla ilgili yapılan desteğin miktarı tam net olarak bilinmemektedir. Yardımlar bazen miktar üzerinden bazen değer üzerinden ifade edilmiştir, bazen sadece anılarda yer almaktadır. Sovyet Rusya Kurtuluş Savaşı’nda Mustafa Kemal’i ve Ankara Hükümeti’ni desteklemiş silah, cephane, sağlık malzemesi, petrol ve mali destek sağlamıştır, mali para yardımlarının bir kısmı, Azerbaycan, Özbekistan, Türkistan Müslümanlarından toplanmış olsa da bu yardımların o günkü koşullar altında ulaştırılmasında Rusya’nın payı ve emeği büyüktür².

Belge 1: Mustafa Kemal’in Sovyet Hükümeti’ne gönderdiği 26 Nisan 1920 tarihli ilk Mektup.

1
 مکتوبی به شایسته ایستادگی
 در کتب بزرگ در دسترس است و صفو است
 برین تخلص نام مستور
 7 - نه بدیاست خدمتد عملیه حرکات دیروز
 تحت تکمیل و اساننده بر دانه فکرم ان تون
 عملیه فی بعضی اشکالات ایستادگی
 در سده نه فید ماسکی در کمالی قبول ایستادگی
 2 - بدیاست خدمتد عملیه حرکات
 مکتوبی به شایسته ایستادگی
 در کتب بزرگ در دسترس است و صفو است
 برین تخلص نام مستور
 بدیاست خدمتد عملیه حرکات
 مکتوبی به شایسته ایستادگی
 در کتب بزرگ در دسترس است و صفو است
 برین تخلص نام مستور

2
 مکتوبی به شایسته ایستادگی
 در کتب بزرگ در دسترس است و صفو است
 برین تخلص نام مستور
 7 - نه بدیاست خدمتد عملیه حرکات دیروز
 تحت تکمیل و اساننده بر دانه فکرم ان تون
 عملیه فی بعضی اشکالات ایستادگی
 در سده نه فید ماسکی در کمالی قبول ایستادگی
 2 - بدیاست خدمتد عملیه حرکات
 مکتوبی به شایسته ایستادگی
 در کتب بزرگ در دسترس است و صفو است
 برین تخلص نام مستور
 بدیاست خدمتد عملیه حرکات
 مکتوبی به شایسته ایستادگی
 در کتب بزرگ در دسترس است و صفو است
 برین تخلص نام مستور
 26 - 26
 1920
 بدیاست خدمتد عملیه حرکات دیروز

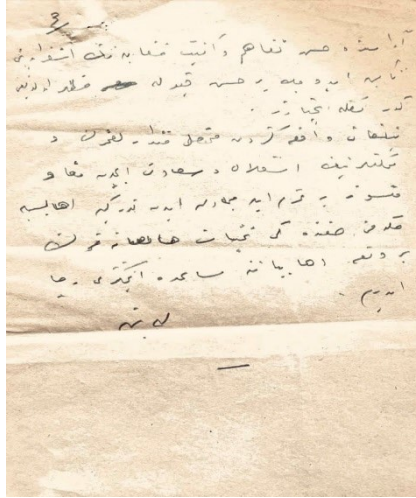
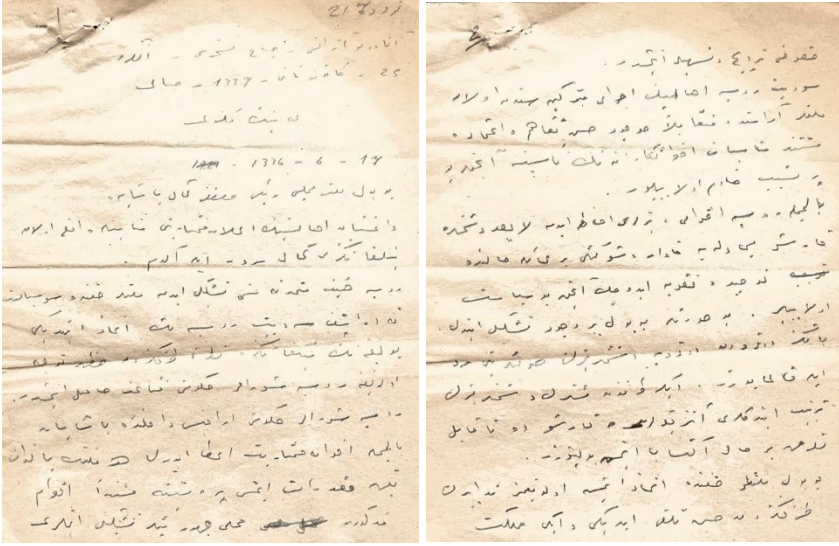
² Bu konuda detaylı bilgi için bkz.: Dr. Meltem Tekerek, **Kurtuluş Savaşı’nda Azerbaycan ve Rusya’nın Türkiye’ye Maddi Yardımları Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi**, Volume VI/ Issue II ISSN: 2548-0146, Nevşehir/ TURKEY.

Belge 2: Mustafa Kemal'in Lenin'e gönderdiği 2'inci telgraf metni.

7
صفت کائنات است که بی‌شمار است
مستفاده قلمه قوی برای عملی است
برده است
رئیس بر نامه!
نفس بخوانند مستفاده واقع اسلام بر پیغمبر
سودت در پیس و اندوه دانستند اصلاحی
حائزنده مصلحان در
بر سوره و اول که درم و باجه اسلام ایناس
است و کما فی سابقه قدم اندام صبر با
اید و کلمه در هر دو نه خواهی عالی جعفر قیاسیت
اراد و سینه اینا سر جات دولت اید و کما
ترب اید با این نه ده در کلمه جرات اسلام
شک نموده و کما یاره باضلا سیدیه
سینه اید درم . بر سینه مسعود این
آنگونه
مستفادگان

2
صفت هر چه که سربسته می آید در اول کار
فایده اولی که در اول کار
با تالیام کار دایم دهانه یاره
تیب اید و کما در حالتی که سربسته
در مصلحتی که اولی که سربسته
جهت سینه اولی که سربسته
شده تا پس این سینه در اول کار
سینه اسلام و کما در اول کار
شده در سینه در اول کار
لقد فریته بر بر لیه ایمانده قانع اولی که
نفس قبولی در ما ایدم انتم
نمیکه بودن سربسته
مستفادگان

Belge 3: Sovyet Bolşevik Hükümeti'nin Ankara Hükümeti'ne gönderdiği cevabi mektup (*³)

³ Osmanlıca metinde Anadolu Ajansı Sabah nüshası. Ankara 25 Kanun-sani 1337 Salı günü yayımlandığı belirtilmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Aralof, Semen, **Rus Büyükelçisinin Hatıralarında Atatürk ve Türkiye**, İstanbul, 2005.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, C 3, Mayıs, 2000.

Avcıoğlu, Doğan, **Milli Kurtuluş Tarihi**, İstanbul, 1974.

Büyükakıncı, Erhan, **Kurtuluş Savaşı dönemi Sovyetler Birliği ile ilişkiler (1919-1922)**, Der. H. Çakmak, Türk Dış Politikası, Platin Yayınları, Ankara, 2009.

Gürün, Kamuran, **Türk Sovyet ilişkileri**, Ankara, TTK, 1991.

Karabekir, Kazım, **İstiklal Harbimiz**, Türkiye yayınevi, İstanbul, 1969.

Perinçek, Mehmet, **Atatürk'ün Sovyetlerle görüşmeleri**, İstanbul. Kaynak yayınları, 2005.

Sonyel, Salahi, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, TTK Ankara, 1995.

Şapolyo, Enver Behnan, **Türk İnkılabı Tarihi Notları**, Harp Okulu Basımevi, 1949.

Yerasimos, Stefanos, **Kurtuluş Savaşı'nda Türk-Sovyet İlişkileri 1917-1923**, Boyut yayınları grubu, İstanbul, 2000.

T. B. M. M. Gizli Celse Zabıtları 3 Temmuz 1336 (1920), t: 26 3. 7. 1336 C:3.

T. B. M. M. Gizli Celse Zabıtları 3 Temmuz 1336 (1920), t: 21 29. 5. 1336 C:4.

Makale

Benhür, Çağatay, "1920'li Yıllarda Türk-Sovyet İlişkileri: Kronolojik Bir Çalışma", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Konya Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, s. 277-309, 2008.

Çalışkan, Ülkü "Karadeniz Araştırmaları", S 9, Bahar, 2006.

Dipnotlar

1* Dokumenti Vneşney...” de Mustafa Kemal’in telgrafının tarihi 18 Aralık 1920 olarak verilmektedir.

2* Osmanlıca yazılı metinde 17 Haziran 1336 tarihi var. M. Kemal 17 Haziran’da Lenin’e bir telgraf göndererek Dağıstan’ın bağımsızlığını kutluyor. Bu telgrafi bir gün sonra 18 Haziran da Lenin tarafından cevap yazılıyor.

3* Bu konuda detaylı bilgi için bkz.: Dr. Meltem Tekerek, Kurtuluş Savaş’ında Azerbaycan ve Rusya’nın Türkiye’ye Maddi Yardımları Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi Volume VI/ Issue II ISSN: 2548-0146, Nevşehir/ TURKEY.

Görsel Kaynaklar

Belge 1: Hasan Cicioğlu Özel Arşivi, “Mustafa Kemal’in Sovyet Hükümeti’ne gönderdiği 26 Nisan 1920 tarihli ilk Mektup sureti” (Osmanlıca).

Belge 2: Hasan Cicioğlu Özel Arşivi, “Sovyet Bolşevik Hükümetinin Ankara Hükümeti’ne gönderdiği cevabi mektup sureti” (Osmanlıca).

Belge 3: Hasan Cicioğlu Özel Arşivi, Sovyet Bolşevik Hükümeti’nin Ankara Hükümeti’ne gönderdiği cevabi mektup (Osmanlıca).